

- аналіз вертикального і горизонтального рівня, а також зовнішні і внутрішні взаємозв'язки;
- аналіз сукупності підсистем більш високого рівня і їх складової частини - паливно-енергетичного комплексу України;
- аналіз активних зв'язків з іншими системами, які знаходяться на різних ієрархічних рівнях;
- аналіз взаємодії з біосферою;
- аналіз ефективності використання енергоресурсів;
- аналіз факторів, які впливають на матеріальні, трудові і фінансові ресурси;
- аналіз резервів ефективного використання енергоресурсів.

Структура системи управління розвитком паливно-енергетичного комплексу в межах адміністративно-територіальної одиниці повинна включати і виконувати такі функції:

- підпорядкуватись меті управління;
- мати критерії управління;
- здійснювати управління на різних ієрархічних рівнях;
- використовувати відповідні способи управління, включаючи фактор часу;
- використовувати банк даних управління в залежності від прийнятого управлінського рішення, сформованого на основі відхилень стану паливно-енергетичного комплексу від мети управління.

Кінцевими результатами управління паливно-енергетичним комплексом є:

1. Визначення економічності соціально і екологічно обгрунтованих варіантів структури енерготехнологій і масштабів споживання енергії для даного рівня розвитку територіальної одиниці.

2. Вивчення і виявлення вимог до розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, які забезпечують матеріальну базу і інфраструктуру для досягнення оптимального розвитку паливно-енергетичного комплексу.

3. Розробку стратегії досягнення оптимального рівня розвитку паливно-енергетичного комплексу.

В практиці виділені і науково обгрунтовані наступні підходи до управління паливно-енергетичним комплексом: прогнозний, плановий і директивний.

Кожен з цих підходів має свій напрям дослідження. Для досягнення мети використовують такі важелі управління:

1. Наукові.
2. Технічні.
3. Технологічні.
4. Організаційні.
5. Екологічні.
6. Економічні.
7. Юридично-правові.

О. В. Дзюбляк,
кандидат економічних наук.

БАНКІВСЬКИЙ КОНТРОЛЬ І ЕФЕКТИВНІСТЬ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ.

В умовах ринкових відносин кредитні операції комерційних банків відіграють надзвичайно важливу роль у діяльності господарюючих суб'єктів практично всіх галузей економіки. Формування підприємствами основних і оборотних капіталів для поточної господарської діяльності, розширення, реконструкція і модернізація виробництва неможливі без використання залучених коштів. Водночас і банки, обираючи позичальників і надаючи кредити лише тим із них, що можуть сплачувати належні процентні ставки, загалом спрямовують потоки грошових коштів в інвестиції, реальний капітал і тим самим забезпечують ефективне використання грошових ресурсів у масштабі всієї економіки.

На мікро-рівні, однак, ефективність зазначеної діяльності банківських установ залежить від рівня організації відповідної роботи з кожним конкретним позичальником. Йдеться про всі етапи кредитного процесу - від попередньої оцінки фінансового стану і кредитоспроможності позичальника до кінцевого погашення кредиту й нарахованих за ним процентів. При цьому важливого значення набувають дві складові частини аналітичної роботи в банку, пов'язаної з кредитними операціями, - оцінка кредитоспроможності та контроль за ефективністю використання наданих позик. Особливо важлива роль в нинішніх умовах належить організації банківського контролю за використанням кредитів. Справа в тому, що ефективність кредитування значною мірою залежить від можливості банку звести до мінімуму кредитний ризик, тобто імовірність невиконання позичальником своїх зобов'язань перед банком щодо своєчасного погашення отриманого кредиту і нарахованих за ним процентів. У цьому відношенні попередня оцінка кредитоспроможності не завжди може дати очікуваний ефект, так як протягом періоду користування кредитом може значно погіршитись фінансово-господарський стан позичальника. Щодо інших форм забезпечення повернення кредиту (застава, гарантія, поручительство, страхування), то їхня дієвість суттєво знижена внаслідок відсутності належного нормативно-правового забезпечення. У зв'язку з цим комерційний банк

повинен регулярно здійснювати всесторонній контроль за виконанням позичальником усіх умов укладеного кредитного договору, особливо в плані ефективного, цільового використання наданих позик.

Для банку ризик кредитних вкладень в кінцевому підсумку визначається характером заходу, що кредитується. Тому необхідною умовою зниження цього ризику є використання підприємством отриманих в банку позик виключно на цілі, передбачені кредитним договором. Наприклад, якщо кредит надано на придбання обладнання згідно визначеного контракту, позичальник не може використати отримані кошти на виплату заробітної плати чи придбання споживчих товарів. У зв'язку з цим після видачі кредиту першочерговим завданням для банку є контроль за дотриманням позичальником умов договору, що визначають цілі, на які були отримані кошти.

Безпосередній контроль за цільовим використанням кредиту здійснюється на основі документів, отриманих від позичальника, а також у процесі перевірок на місцях. При цьому банк протягом усього строку дії кредитного договору повинен систематично аналізувати господарську діяльність позичальника та оцінювати його фінансовий стан. Об'єктом контролю, як правило, виступають документи, перелік яких визначено банком, - баланси, звіти про фінансові результати, інша бухгалтерська і статистична звітність, висновки аудиторських організацій, копії договорів, контрактів, інших документів, які стосуються заходу, що кредитується. Ефективним елементом банківського контролю за цільовим використанням кредитів є перевірки на місцях, що можуть здійснюватись на основі грошових і розрахункових документів, бухгалтерських записів, звітних статистичних і бухгалтерських матеріалів. При цьому одночасно може бути визначена достовірність документів, поданих у банк для отримання кредиту.

Важливо, щоб результати вказаних перевірок мали безпосередній вплив на стан кредитних відносин банку з кожним конкретним позичальником. Особливо це стосується права банку на дострокове стягнення кредиту в разі погіршення фінансово-господарського стану позичальника чи використання ним позик не за цільовим призначенням. Реалізація цього права дозволяє банку зменшити втрати, що можуть виникнути із-за небезпеки банкрутства позичальника внаслідок нерационального використання ним власних і залучених коштів.

Окрім перевірок фінансово-господарського стану позичальника, необхідним елементом банківського контролю в процесі кредитування є також перевірка забезпечення кредиту. Для цього банки повинні контролювати наявність і збереження предмету застави, використовуючи нарівні з оцінкою даних бухгалтерських балансів та різних довідок безпосередні перевірки виробничих та складських приміщень позичальника.

Слід зазначити, що необхідність банківського контролю в процесі кредитування визначається не лише потребами банку у забезпеченні своєчасного повернення наданих кредитів, але і діяльністю самого позичальника, оскільки регулярний, всесторонній контроль з боку банку спонукає підприємство до ефективного використання кредитів, а також прибуткового господарювання загалом.

В Україні проблеми, що виникають у комерційних банків з поверненням наданих кредитів, значною мірою зумовлені саме недостатньою увагою, яка повинна приділятися організації поточного банківського контролю за виконанням умов кредитного договору. Важливо, щоб банки відмовились від суто формального підходу до цієї роботи та пасивного очікування виконання позичальником взятих на себе зобов'язань. Лише активна робота банку щодо всестороннього контролю за діяльністю позичальника, яка охоплює комплексний аналіз всієї належної документації та перевірки на місцях, може створити відповідні умови для ефективного використання банківських кредитів та їх своєчасного погашення.

**Фаріон І.Д., доктор е. н., професор,
завідуючий кафедрою економіки,
обліку і контролю в невиробничій
сфері ТАНГ.**

Фаріон М.М. к.е.н., ст. викладач

ЗМІСТ, ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА І СТРУКТУРА ПОТЕНЦІАЛУ ГАЛУЗЕЙ НЕВИРОБНИЧОЇ СФЕРИ.

В період переходу економіки України до ринкових відносин, значна роль належить невиробничій сфері, важливе місце в складі якої займають установи науки, освіти, охорони здоров'я і соціально-культурного комплексу, їх діяльність підпорядкована загальній меті-створенню нематеріальних благ для окремої людини і суспільства в цілому.

Установи соціально-культурного комплексу різнобічно впливають на процес відтворення. Вони створюють умови для всебічного розвитку людини і активної її участі у виробництві матеріальних благ шляхом надання можливості набуття знань і спеціальності в установах освіти, надання медичної допомоги установами охорони здоров'я, надання послуг і організація фізичної культури, спорту і туризму, організація механізму соціального захисту населення, пенсійного забезпечення, і т. д. На їх утримання і розвиток направляються кошти Державного бюджету, і по цій причині вони отримали назву бюджетні установи.